

Odroczenie wykonania kary z zastosowaniem dozoru elektronicznego w świetle nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego z 20 lutego 2015 r.

KAMILA MROZEK

Katedra Prawa Karnego Wykonawczego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

Uchwalona w dniu 20 lutego 2015 r. obszerna nowelizacja prawa karnego ma szczególne znaczenie. Opiera się bowiem na nowej filozofii karania, odmiennym od przyjętego w 1997 r. modelu kar i sankcji karnych przewidzianych za popełnienie przestępstwa. Głównym celem przeprowadzonej reformy jest ograniczenie stosowania kar w zawieszeniu oraz prymat kar wolnościowych nad karami pozbawienia wolności, które przewidziano jedynie do najcięższych przestępstw.

Ustawa ta, wchodząc — co do zasady — w życie z dniem 1 lipca 2015 r., wprowadziła kompleksowe uregulowanie zagadnień związanych z systemem dozoru elektronicznego. Problematyce tej poświęcony jest cały rozdział VIIa k.k.w., a także wybrane przepisy w innych rozdziałach (w szczególności art. 173b k.k.w. i 173c k.k.w.).

Według dotychczasowej regulacji system dozoru elektronicznego stanowił jeden z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności, polegający na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym przy użyciu odpowiedniej aparatury monitorującej. Nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 r. w sposób istotny zrewidowała

dotychczasowy sposób wykorzystania systemu dozoru elektronicznego, wykluczając w szczególności możliwość stosowania tego systemu do wykonywania kary pozbawienia wolności¹. Obecnie nie stanowi on już samoistnej kary lub środka karnego, lecz specyficzny sposób wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających².

Kodeks karny materialny, w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 20 lutego 2015 r., przewiduje możliwość wykorzystania systemu dozoru elektronicznego do:

— kontrolowania przebywania skazanego w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu przy karze ograniczenia wolności;

— kontrolowania środka karnego w postaci zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczenia określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, nakazu okresowego opuszczania lokalu najmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,

— kontrolowania środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową, połączonego z obowiązkiem przebywania skazanego w czasie trwania imprezy masowej w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu,

— wykonywania elektronicznej kontroli miejsca pobytu orzeczonej tytułem środka zabezpieczającego.

Rozpoczęcie wykonywania kary³ w systemie dozoru elektronicznego uzależnione jest w zasadzie od istnienia dwóch wymogów: istnienia warunków technicznych oraz zgody dorosłych współmieszkańców — w przypadku dozoru stacjonarnego.

Rzeczą naturalną jest, że wykonanie kary w takiej formie nie zawsze będzie możliwe. Wynika to m.in. z samej specyfiki systemu, a więc z faktu, że ma on określoną pojemność. Trudno bowiem już na tym eta-

¹ Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego, s. 6.

² T. Szymanowski, *Nowelizacja prawa karnego wykonawczego — przegląd ważniejszych zagadnień*, „Palestra” 2015, z. 7–8, s. 184.

³ Ilekroć w przepisach rozdziału VIIa Kodeksu karnego wykonawczego mowa jest o karze, przepisy te stosuje się również do środków karnych i zabezpieczających (art. 43a § 2 pkt 1 k.k.w.).

pie przewidzieć, jak często sądy będą sięgały po kary i środki połączone z dozorem elektronicznym. Czasami przeszkodą w wykonaniu orzeczonej kary będzie również brak zasięgu sieci w wypadku konkretnej nieruchomości, w której zamieszkuje skazany. Dlatego też ustawodawca, mając na względzie powyższe okoliczności, zdecydował o wprowadzeniu do Kodeksu karnego wykonawczego instytucji pozwalającej w określonych wypadkach na wstrzymanie wykonania kary.

Zgodnie z brzmieniem art. 43i § 2 k.k.w. jeżeli z informacji uzyskanych od podmiotu dozoruującego wynika, że nie jest możliwe niezwłoczne rozpoczęcie wykonywania kary, sąd orzeka o odroczeniu wykonania tej kary na czas określony. Łączny okres odroczenia nie może jednak być dłuższy niż rok. Użycie w powołanej normie sformułowania „orzeka” oznacza, że decyzja ta ma charakter obligatoryjny. Sąd może orzekać o odroczeniu wykonania tej kary kilkakrotnie, tak by łączny okres prolongaty nie przekroczył 1 roku. Sąd orzeka w formie postanowienia, na które przysługuje zażalenie (art. 43i § 3 k.k.w.). Konstrukcja tego przepisu wskazuje jednak na możliwość zaskarżenia wyłącznie postanowienia o odroczeniu wykonania kary. Środek odwoławczy nie będzie zatem dopuszczalny w wypadku wydania postanowienia o odmowie udzielenia odroczenia. Gdyby bowiem intencją ustawodawcy była możliwość zaskarżenia także rozstrzygnięcia niekorzystnego dla skazanego, posłużyłby on się ogólnym sformułowaniem „w przedmiocie odroczenia”. Rozwiązanie to należy ocenić negatywnie, gdyż kłóci się ono z zasadniczym kierunkiem zmiany wprowadzonej do Kodeksu karnego wykonawczego w 2012 r., która wprowadziła możliwość zaskarżania orzeczeń najbardziej istotnych dla skazanego, a postanowienie w przedmiocie odmowy udzielenia odroczenia mieści się w tych granicach.

Wykonując delegację ustawową, o której stanowi art. 43c § 2 k.k.w., Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego⁴. Rozporządzenie to stanowi uszczegółowienie zapisów ustawowych, przyjmując rozwiązania niezbędne do zapewnienia należyte-

⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego, Dz.U. z 2015 r., poz. 773.

go wykonywania kar, środków karnych oraz środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego.

Potrzeba wydania przedmiotowego rozporządzenia wynika z nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego przeprowadzonej ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy — Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r. — § 1 przywołanego rozporządzenia nakłada na sąd wykonujący orzeczenie obowiązek — po uprawomocnieniu się wyroku lub postanowienia albo po zwrocie akt sądowi I instancji — wprowadzenia do systemu komunikacyjno-monitorującego⁵ danych dotyczących orzeczenia. Za pomocą tegoż systemu sąd zobligowany jest do kontaktu z podmiotem dozoru, występując z żądaniem nadesłania informacji w przedmiocie istnienia warunków technicznych pozwalających na niezwłoczne rozpoczęcie wykonania kary. Przepis ten dotyczy zatem czynności poprzedzających rozpoczęcie wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego. W pierwszej bowiem kolejności należy ustalić, czy istnieją warunki — zarówno techniczne, jak i rodzinne oraz socjalno-bytowe — pozwalające na wykonywanie kary w tym systemie. Obowiązek ten spoczywa na podmiocie dozoru. Dopiero wówczas, gdy ustalenia te są pozytywne, zostaje uruchomiona procedura zbierania informacji w przedmiocie warunków rodzinnych i bytowych skazanego, co stanowi zadanie mieszczące się w granicach kompetencji sądowego kuratora zawodowego. W wypadku kategorycznego stwierdzenia przez podmiot dozoru, że warun-

⁵ Korespondencja instytucjonalna pomiędzy organami wykonującymi dozór elektroniczny bądź kary w tym systemie odbywa się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 43f § 1 pkt 2 k.k.w. Takie rozwiązanie jest uzasadnione potrzebą zapewnienia szybkości wymiany informacji poprzez w szczególności wykluczenie z obrotu dokumentów w formie papierowej. Oczywiście reguła ta nie ma charakteru bezwzględnej, nie obejmując w szczególności korespondencji pochodzącej od skazanego, od podmiotów, które nie mają dostępu do systemu teleinformatycznego (np. policji), a także dokumentów, dla których przepisy rangi ustawowej przewidują formę pisemną (np. orzeczeń). Nie jest zatem możliwa całkowita rezygnacja z prowadzenia przez sąd i zawodowego kuratora sądowego akt sprawy wykonawczej w formie pisemnej, natomiast intencją przepisu jest zminimalizowanie zawartości tych akt do poziomu niezbędnego w świetle obowiązujących przepisów oraz ściśle ograniczonej dostępności systemu komunikacyjno-monitorującego. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia..., s. 8–9.

ki techniczne nie pozwalają na niezwłoczne rozpoczęcie wykonywania kary, czynności kuratora sądowego stają się bezprzedmiotowe.

W sytuacji, gdy niezwłoczne rozpoczęcie wykonania kary nie jest możliwe, sąd wykonujący karę z zastosowaniem dozoru elektronicznego orzeka o odroczeniu wykonania tej kary na czas określony, stosując przepis art. 43i k.k.w. Niemniej obowiązkiem podmiotu dozoru jest powiadomienie sądu o takiej zmianie warunków technicznych, która pozwoli na rozpoczęcie wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego. Podmiot dozoru powinien to uczynić niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 7 dni od powzięcia tej informacji. Podstawą takiego obowiązku jest pierwotnie otrzymane żądanie. Sąd, w ramach kompetencji związanych ze sprawowaniem nadzoru nad wykonywaniem kar z zastosowaniem dozoru elektronicznego, kontroluje i ocenia prawidłowość zawiadamiania o wystąpieniu warunków technicznych pozwalających na niezwłoczne rozpoczęcie wykonania orzeczonej kary lub o dacie, od której będzie to możliwe.

„Warunki techniczne”, o których mowa w przywołanym przepisie, obejmują w szczególności liczbę oraz zasięg dostępnych nadajników i rejestratorów, a także możliwości organizacyjne ich obsługi (art. 43h § 1 k.k.w.).

Warunki te ulegają dynamicznym zmianom, a podmiot dozoru dysponuje najlepszą i najbardziej aktualną wiedzą na temat dostępności środków technicznych oraz możliwości organizacyjnych ich obsługi. Zasadne w związku z tym jest oczekiwanie, że pojawienie się technicznej możliwości wykonania kary zostanie sądowi niezwłocznie zakomunikowane bez potrzeby formułowania odrębnego żądania. Niewątpliwie wpłynie to na poziom efektywności postępowania wykonawczego i skróci jego czas, pozwalając w szczególności na wcześniejsze uchylene postanowienia o odroczeniu wykonania kary oraz na rozpoczęcie dozoru elektronicznego. Z przepisu tego nie należy natomiast wnioskować o obowiązku podejmowania przez podmiot dozoru jakichkolwiek czynności w terenie, zwłaszcza mających na celu bieżące monitorowanie zasięgu sieci komórkowej w miejscu pobytu skazanego⁶. W każdym razie — nie później niż w terminie 21 dni przed upływem okresu odro-

⁶ *Ibidem*, s. 8.

czenia sąd w systemie komunikacyjno-monitorującym ponownie przesyła żądanie nadesłania informacji, czy warunki techniczne pozwalają na niezwłoczne rozpoczęcie wykonania kary.

Jeżeli jednak z informacji uzyskanych od podmiotu dozoruującego wynika, że w dalszym ciągu nie jest możliwe niezwłoczne rozpoczęcie wykonywania środka karnego lub środka zabezpieczającego, sąd stosuje zasady przewidziane w treści art. 43j k.k.w. Zasady te różnią się w zależności od rodzaju nałożonej na skazanego sankcji.

Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 43j § 1 k.k.w., jeżeli po upływie łącznego okresu odroczenia, o którym mowa w art. 43i § 2 k.k.w., z informacji uzyskanych od podmiotu dozoruującego wynika, że w dalszym ciągu nie jest możliwe niezwłoczne rozpoczęcie wykonywania środka karnego, sąd orzeka o uchyleniu kontroli zakazu lub obowiązku z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, a w miarę potrzeby stosuje zamiast lub oprócz orzeczonego środka karnego środek karny, o którym mowa w art. 39 pkt 2–2e k.k., mianowicie:

- zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej (art. 39 pkt 2);

- zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi (art. 39 pkt 2a),

- zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu (art. 39 pkt 2b);

- zakaz wstępu na imprezę masową (art. 39 pkt 2c);

- zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych (art. 39 pkt 2d);

- nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 39 pkt 2e).

Ustawodawca, przyznając sądowi uprawnienie do zmiany orzeczonego w wyroku środka karnego w sytuacji, o której mowa w art. 43j § 1 k.k.w., zastrzegł jednocześnie, że zmiana ta nie może powodować łącznie większej dolegliwości dla skazanego niż ta, która wynika z orzeczenia sądu *in meriti*. Powyższe zasady mają zastosowanie w wypadku wystąpienia przeszkody w wykonaniu środka karnego.

Nieco odmiennie instytucja ta kształtuje się w wypadku braku możliwości rozpoczęcia wykonywania środka zabezpieczającego. Zgodnie z brzmieniem art. 43j § 2 k.k.w., jeżeli po upływie łącznego okresu odroczenia, o którym mowa w art. 43i § 2 k.k.w., z informacji uzyskanych od podmiotu dozoru wynika, że w dalszym ciągu nie jest możliwe niezwłoczne rozpoczęcie wykonywania środka zabezpieczającego, sąd orzeka w przedmiocie zmiany lub uchylenia środka zabezpieczającego. Podnieść należy, że przepis ten w żadnym miejscu nie precyzuje, na czym miałyby polegać owa zamiana.

Na postanowienia wydane w trybie art. 43j k.k.w. przysługuje zażalenie.

Wskazane rozwiązania mają zastosowanie jedynie wówczas, gdy dozór jest immanentnie związany z wykonywaniem środków karnych lub środków zabezpieczających, szczególnie wyliczonych w ustawie. O takim jej kształcie bowiem decyduje treść art. 43j k.k.w. Przepis ten nie przewiduje analogicznego rozwiązania w sytuacji, gdy dozór wykorzystywany jest do kontrolowania przebywania skazanego w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu przy karze ograniczenia wolności.

Rozwiązanie takie przewiduje natomiast art. 43zb § 1 k.k.w., zgodnie z którym sąd orzeka o zmianie sposobu wykonania kary, jeżeli po upływie okresu, na który odroczone wykonanie kary w systemie dozoru elektronicznego, wykonanie kary w tym systemie w dalszym ciągu nie jest możliwe. W takim wypadku ustawodawca dopuścił możliwość zmiany sposobu wykonania kary ograniczenia wolności przez rezygnację z obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego na rzecz obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne bądź też obowiązku, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k.⁷, lub potrącenia od 10% do 25% wynagrodzenia za

⁷ Obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 4–7a, polegają na zobowiązaniu skazanego do: wykonywania pracy zarobkowej, do nauki lub przygotowania się do zawodu (pkt 4), powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających (pkt 5), poddania się terapii uzależnień (pkt 6), poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji (pkt 6a), uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych (pkt 6b), powstrzymania się od przebywa-

pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd albo też grzywny. Z uwagi na użycie funktora „albo” można orzec tylko jedną z kar określonych w punkcie 1. lub 2. oraz ewentualnie grzywnę. W wypadku zmiany sposobu wykonywania kary ograniczenia wolności poprzez orzeczenie dwóch lub więcej sposobów określonych w art. 43zc k.k.w. nie mogą one łącznie przekroczyć dolegliwości kary pozostałej do wykonania.

Artykuł 43ze k.k.w. ma charakter gwarancyjny i stanowi, że przed orzeczeniem o zmianie sposobu wykonania kary sąd, jeśli uzna to za konieczne, wysłuchuje skazanego, jego obrońcy, sądowego kuratora zawodowego lub przedstawiciela skazanego, o którym mowa w art. 42 k.k.w., na postanowienie o zmianie sposobu wykonania kary zaś przysługuje zażalenie skazanemu, jego obrońcy, prokuratorowi oraz sądowemu kuratorowi zawodowemu.

Wyjaśnienia wymaga jeszcze kwestia właściwości sądu orzekającego o odroczeniu rozpoczęcia dozoru elektronicznego. Jeżeli po upływie rocznego okresu odroczenia z informacji uzyskanych od podmiotu dozującego wynika, że w dalszym ciągu nie jest możliwe niezwłoczne rozpoczęcie wykonywania środka karnego lub środka zabezpieczającego, sądem właściwym w przedmiocie odroczenia będzie sąd, w okręgu którego skazany ma miejsce stałego pobytu, a jeżeli skazany nie posiada takiego miejsca — sąd, w okręgu którego orzeczono środek karny lub zabezpieczający wykonywany w systemie dozoru elektronicznego. Wynika to z faktu, iż sąd ten jest właściwy w sprawach dotyczących wykonywania dozoru zbliżeniowego i mobilnego, a taki właśnie sposób dozoru stosowany jest w połączeniu ze środkami karnymi lub zabezpieczającymi (art. 43c § 1 k.k.w.). W pozostałych wypadkach sądem właściwym jest sąd, w okręgu którego kara jest lub ma być wykonywana. O kwestii tej stanowi art. 43e k.k.w. w zw. z art. 43c § 1 k.k.w. Niemniej przepis art. 43e k.k.w. wyznacza jedynie właściwość miejscową sądu. Wobec braku wyraźnego określenia właściwości rzeczowej w rozdziale VIIa

nia w określonych środowiskach lub miejscach (pkt 7), powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób (pkt 7a).

Kodeksu karnego wykonawczego zasadne wydaje się odwołanie do treści art. 3 § 1 k.k.w., zgodnie z którym sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji, jest właściwy również w postępowaniu dotyczącym wykonania tego orzeczenia.

Podstawą wdrożenia do wykonania kary połączonej z dozorem elektronicznym jest stwierdzenie istnienia odpowiednich minimalnych warunków technicznych obejmujących w szczególności liczbę oraz zasięg dostępnych nadajników i rejestratorów oraz możliwości organizacyjne ich obsługi. Brak tych warunków determinuje konieczność sięgnięcia po rozwiązanie, które w razie ich zaistnienia pozwoli na prawidłowe wykonanie orzeczonej kary, zgodnie z decyzją sądu, wyrażoną w wyroku skazującym. Funkcję tę pełni instytucja odroczenia rozpoczęcia dozoru elektronicznego. Czasami bowiem przeszkoda w wykonaniu kary orzeczonej w systemie dozoru elektronicznego ma charakter przejściowy, co nie powinno z góry przekreślać możliwości sięgnięcia po rozwiązanie, o którym mowa w treści art. 34 § 1 pkt 2 k.k.

Alternatywy tej nie przewidywała uchwalona w dniu 7 września 2007 r. ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, która to w wypadku braku warunków technicznych obligowała sąd do pozostawienia wniosku bez rozpoznania (art. 42 ust. 2). Dlatego też wprowadzenie do porządku prawnego możliwości odroczenia wykonania kary w wypadkach, o których mowa, należy ocenić nader pozytywnie.

Deferral of the commencement of punishment of electronic monitoring in light of the amendment to the Executive Penal Code, dated 20th February 2015

Summary

This article concentrates around the institution of deferral of the commencement of electronic monitoring. It is a brand new solution, introduced to the law order with the Act of 20th February 2015 amending the Act — Penal Code and other acts. In the scope of the author's interest there is not only the punishment of restriction of liberty, mentioned in Art. 34 § 1a point 2 but also specified punitive as well as safeguard measures.

In the deliberations on the subject particular attention has been paid to the basis for applying this institution and the means of the right conduct after the deadline for the total period of suspension of the execution of a sentence.

Keywords: electronic monitoring, deferral of punishment execution, restriction of liberty, technical conditions, precautionary measures.